

“NE ÉPÍTSÜNK TÖBB AKADÁLYT KÖZPÉNZBŐL!”
– VALÓBAN TÁMOGATJÁK AZ AKADÁLYMENTESÍTÉST
AZ EU-S FORRÁSOK?

Az akadálymentesítés Csehországban, Magyarországon és Szlovákiában is törvényileg szabályozott: mindhárom országban mind a nemzeti joganyag, mind a nemzetközi jog vonatkozó rendelkezései alapján jogilag kikényszeríthető. Mindhárom ország ratifikálta az ENSZ fogyatékos személyek jogairól szóló Egyezményét is. Mindhárom ország nagyszabású, uniós finanszírozású programokat hajt végre, amelyek célja a közszolgáltatások kiépítése és felújítása. Ennek ellenére is rengeteg a hiányosság és az akadálymentesítési szabályok rendszerszerű, súlyos megsértése mindennapos mindhárom országban. Ebben az anyagban erről mutatunk be állításainkat alátámasztó bizonyítékokat és javaslatokat.

JOGI HÁTTÉR

Magyarországon a fogyatékos személyek jogairól és esélyegyenlőségük biztosításáról szóló 1998. évi XXVI. törvény (Fot.) a magyarországi akadálymentesítés hátterét biztosítja, de a végrehajtással és az ellenőrzéssel 25 éve komoly problémák vannak. Eredetileg 2005 volt a meglévő középületek, közszolgáltatást nyújtó épületek akadálymentesítésének határideje, ami nem teljesült. Ezt a határidőt később 2013-ra módosították, majd ezeket a határidőket törölték a törvényből, így az akadálymentesítési kötelezettség 2013 óta fennáll. A mindennapi gyakorlatban a legmeghatározóbb jogszabályok az épített környezet alakításáról és védelméről szóló törvény 1997. évi LXXVIII. törvény (Étv.), az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997 (XII. 20.) Korm. rendelet (OTÉK) és az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény (Ebktv.). E jogszabályok alapján az építésszek és a rehabilitációs szakmérnökök dönthetnek arról, hogy mi legyen akadálymentes, és hogyan tegyék egyenlő eséllyel hozzáférhetővé az épületeket – azonban e törvények egyes rendelkezései továbbra sem egyértelműek, például nem egyértelmű, hogy mi minősül közszolgáltatásnak, illetve közhasználatú építménynek.

Szlovákiában azok a polgárok, akik úgy érzik, hogy a környezet, termék, szolgáltatás vagy információ hozzáférhetetlensége miatt hátrányos megkülönböztetésben részesülnek, az egyenlő bánásmódról szóló 365/2004 sz. törvény (diszkriminációellenes törvény) vagy az ENSZ Egyezmény alapján kérhetik jogaik védelmét. A fizikai akadálymentesítés tekintetében a Környezetvédelmi Minisztérium 532/2002 sz. rendelete részletes követelményeket határoz meg a közhasználatú épületek és a lakóépületek akadálymentes kialakítására vonatkozóan, a mozgáskorlátozott személyek igényeinek figyelembevételével. 2022-ben új építési törvényt fogadtak el, amely az 1976-os építési törvény (50/1976 Coll. sz.) helyébe lép. Az új törvény csak 2024-ben lép hatályba, és addig új végrehajtási rendeleteket kell készíteni. A gyakorlatban bebizonyosodott, hogy a hatályos jogszabály (532/2002 sz. rendelet) ellenére továbbra is épülnek nem megfelelően akadálymentesített épületek.

"Amikor a városban ellenőriztük a hozzáférhetőséget, mindenféle furcsaságot láttunk. Az akadálymentesítés csak látszólagos, a megoldások álságosak, amelyek nem felelnek meg semmilyen akadálymentesítési szabványnak! A való életben valószínűleg még senki nem is használta őket. Ezek a látszatmegoldások sokszor veszélyeztetik mind a felhasználó, mind az segítők egészségét és életét."

Roman, fogyatékosügyügi aktivista, Szlovákia

Csehországban két fő jogszabály szabályozza ezt a kérdést: a 183/2006. sz. építési törvény és az épületek akadálymentes használatát biztosító általános műszaki követelményekről szóló 398/2009. sz.

építési törvény végrehajtási rendelete. Csehországban jelenleg az építésügyi jogszabályok átfogó újrakodifikálásának időszaka zajlik, ezért a szabályozás alkalmazása is éppen változó.

Fontos, hogy léteznek elérhető EU-s szintű szabványok, amelyek használhatók: ilyen az *EN 17210:2021 "Az épített környezet akadálymentessége és használhatósága - Funkcionális követelmények"* című szabvány. Ez és más szabványok azonban a gyakorlatban aligha érvényesíthetők, mivel alkalmazásuk - a szakpolitikai elemzések szerint - nagyrészt önkéntes marad. E szabványok szélesebb körű alkalmazása és népszerűsítése támogatná a jobb, az emberi jogoknak jobban megfelelő épített környezetet.

A MINDENNAPI GYAKORLAT

Mindhárom országban **rendszerszintű problémák** vannak az újonnan épült vagy felújított épületekkel, amelyek sok fogyatékosággal élő ember számára továbbra is hozzáférhetetlenek.

Az érintettek beszámolóí szerint Szlovákiában a hivatalosan akadálymentesnek nyilvánított, új vagy felújított épületek vagy szolgáltatások is gyakran komoly hiányosságokat mutatnak. E hiányosságok némelyike gyakorlatilag kizárja a fogyatékosággal élőket a szolgáltatás vagy az épület használatából. Magyarországon hasonló a helyzet: az akadálymentesítési követelményekkel és a rendelkezésre álló szabványokkal kapcsolatos ismeretek hiánya olyan súlyos, hogy még az új vagy felújított épületeket vagy szolgáltatásokat üzemeltető állami, közsférabeli vagy magán tulajdonosok sem tudnak azok hozzáférhetetlenségéről. Csehországban az akadálymentesítési szakértők elemzése azt mutatta, hogy hiányzik az egyetemes tervezéssel kapcsolatos szakértelem és a tervek szigorú ellenőrzése - így a végrehajtás gyakran nem kielégítő, ami azt eredményezi, hogy az új épületek és szolgáltatások csak részben akadálymentesek.

"Nemrég elmentem ide a rendelőintézetbe, amelyet az önkormányzat működtet. Tudod, néhány éve felújították, úgy néz ki, mintha új lenne. Vizeletmintát kellett adnom egy szűrővizsgálathoz. Már vártam, hogy behívjanak, amikor a nővér közölte velem, hogy az ajtó túl szűk kerekesszékkal, és menjek haza, inkább otthonról hozzam a mintát. Mondtam is magamban: tényleg erre ment el az a sok pénz? Szép új lift, modern világítás, ablakok, meg minden, de a vizsgálóhelyiségek még mindig nem akadálymentesek?"

45 éves kerekesszék használó nő, Budapest, Magyarország

Mindhárom ország szakértői arról számoltak be, hogy az írott jogszabályok és azok végrehajtása és számonkérhetősége között komoly eltérés van. Az EU által finanszírozott beruházások során is gyakran megsértik a jogszabályokat, például amikor állami, egyházi, vagy piaci szereplők új épületeket építenek vagy régi épületeket újítanak fel, a végeredmény azonban mégsem akadálymentes. Ennek a problémának több oka is van:

- a hatályos jogszabályok nem kielégítő gyakorlati végrehajtása a hatóságok – köztük az építésügyi hatóságok és az uniós alapokat ellenőrző, illetve végrehajtó hatóságok – megfelelő ellenőrzési mechanizmusainak hiánya miatt;
- az akadálymentesítés megfelelő nyomon követésének hiánya a közpénzekből - többek között az EU által - finanszírozott, infrastrukturális beruházások *végrehajtása előtt* (pl. tervek) és *végrehajtása során* – röviden: a jelenlegi monitorozás felületesebb és hatástalannak tűnik;

- az építészek, építőmérnökök stb. ismereteinek hiánya az akadálymentesítéssel és az egyetemes tervezési szabványokkal és megoldásokkal kapcsolatban;
- az akadálymentesítéssel kapcsolatos ismeretek hiánya és a hatályos jogszabályok hanyag betartása az épületeket engedélyező állami építési hatóságok részéről;
- sokszor nem is tudják a hatóságok, hogy megsértik a szabályokat - a probléma ismeretének hiánya az EU-s alapokat használó hatóságoknál és más közintézményeknél, például minisztériumokban, városi önkormányzatokban stb.;
- a szakemberek számára elérhető, az egyetemes tervezéssel kapcsolatos oktatási programok rettentően hiányoznak – ilyenekre a mérnököknek, az építési hatóságoknál és más állami szerveknél dolgozóknak is szüksége lenne;
- a közszolgáltatások vezető tisztviselői gyakran nincsenek is tisztában az épületeik és a nyújtott szolgáltatásaik akadálymentesítésének és egyenlő esélyű hozzáféréseinek hiányosságaival, ezért nem is gondolják, hogy ezzel dolguk lenne;
- kevés a motivációs ösztönző;
- a jogszabályok hiányosságai - nem minden meglévő jogszabály és egyéb szabályozó kellően világos, érthető vagy kellően progresszív szemléletű;
- a hatályos jogszabályokat nem tartják be, mert az akadálymentesítési követelmények meglehetősen összetettek, és a megfelelési kötelezettség az építési folyamat valamennyi szereplőjére (tervező, beruházó, építési hatóság, építési vállalkozó stb.) vonatkozik – sok bába között elvész a gyerekek.

PÉLDÁK AZ EU-S VAGY HAZAI FINANSZÍROZÁSÚ, NEM SZABÁLYOSAN AKADÁLYMENTESÍTETT ÉPÜLETEKRE¹ :

- Egy rendelőintézet Tatán, amelyet 2013 után újjátartak fel (TIOP-2.2.6-12/1B-2013-0026 számú uniós projekt). A rendelő egy 41.000 lakosú régiót szolgál ki.
- Egy 2017 után felújított iskola Szekszárdon, (EFOP-4.1.5-16-2017-00037 számú uniós projekt). Az iskolában kb. 200 tanuló tanul.
- Egy részben felújított pedagógiai és pszichológiai egyetemi kar Budapesten (KEOP-5.6.0/12-2013-004 számú uniós projekt). A karon kb. 2000 hallgató tanul és 200 oktató dolgozik.
- Prága 12. kerületének (~55 000 lakos) önkormányzati hivatala, ami 2021-ben lett felújítva. A parkolóból való külső megközelítés továbbra sem akadálymentes, és a belső térben még mindig egy korlátlift van önállóan használható rámpa vagy lift helyett.
- A prágai Kunsthalle Galéria: egy transzformátorállomásból átépített új múzeum, amely 2022-ben készült el. A főbejáráshoz egy veszélyesen meredek és hosszú rámpa vezet, ami kerekesszéket használó emberek számára nehezen vagy egyáltalán nem használható önállóan és biztonságosan.
- ... és még sok más épület, amiket nem állt módunkban teljesen kiértékelni...

¹ Erőfeszítéseink ellenére az átláthatóság hiánya miatt nem mindig tudtuk azonosítani az EU által támogatott épületek projektszámát. Elképzelhető, hogy - eltérő rendelkezés hiányában - nem minden itt felsorolt épület kapott uniós támogatást a 2014-2021-es időszakban.

Az egyik gyors megoldás - a szlovákiai Lučeneceben található színházépület "akadálymentesített" bejárata.

Veszélyesen meredek (~20%) rámpa korlátok és elegendő hely nélkül a kerekesszékekkel való megforduláshoz - egy újonnan, EU-s és hazai pénzből épült budapesti óvodában.

Ez a mosdó egy magyarországi vidéki város középiskolájában 2017 után épült uniós forrásokból. Tervezése figyelmen kívül hagyja az akadálymentesítési előírásokat - sok fogyatékossgal élő ember képtelen lenne önállóan használni.

Egy túl meredek rámpa, pihenő nélkül – egy 2022-ben elkészült prágai művészeti galéria főbejáratánál.

KÖZÖS JAVASLATAINK HATÓSÁGOKNAK, TÖRVÉNYHOZÓKNAK:

- **Az egyetemes tervezés elveinek beépítése** minden releváns nemzeti programba, ideértve a fejlesztési terveket, helyi terveket, jogszabályokat, műszaki szabványokat stb.;
- **Tárcaközi és szektorközi együttműködések:** a kormányzati szervek, a helyi önkormányzatok és más szereplők közötti együttműködésre van szükség;
- **Erősebb ellenőrzési és szankcionálási mechanizmusok elfogadása** az állami szerveknél, többek között az uniós források felhasználása során, a hozzáférhetőségi követelmények betartásának biztosítása érdekében – az ellenőrzési és szankcionálási mechanizmusoknak minden elfogadott intézkedésnek és jogszabálynak részét kell képeznie;
- **A különböző ágazatokban dolgozó emberek oktatása** – egyetemi hallgatók és az egész életen át tartó tanulásban részt vevők, pl. építészek, tervezők, informatikusok, projektvezetők, de a döntéshozók és az állami és nem állami szolgáltatók alkalmazottait is képezni kell a témában;
- **Támogatni kell az akadálymentesítéssel és az egyetemes tervezéssel kapcsolatos felméréseket és kutatásokat,** valamint a különböző ágazatokban egyenlő eséllyel hozzáférhető termékek, programok és szolgáltatások fejlesztését;
- **Az akadálymentesítés és az egyetemes tervezés,** valamint ezek előnyeinek **népszerűsítése** a társadalom egésze számára, az emberek hozzáállásában rejlő akadályok leküzdése érdekében;
- **A közbeszerzési törvény módosításának előmozdítása** annak érdekében, hogy a közbeszerzési feltételek kötelezően tartalmazzanak akadálymentesítési kritériumokat az építőipar, a közlekedés, valamint az információs és kommunikációs rendszerek területén is.

Üdvözljük továbbá az ENSZ Egyezmény végrehajtását lehetővé tevő EU-s ún. „*horizontális feltételt*” a 2021-27-es programozási időszakban. Annak érdekében, hogy az EU-s tagállamok megelőzzék a nem akadálymentes épületeket eredményező projektek támogatását, javasoljuk, hogy az EU:

- **készítsen iránymutatásokat a tagállamok számára az egyetemes tervezésről;**
- **az akadálymentesítés elmulasztását kizáró feltételként kell előírni, amelyet minden egyes EU-s felhívásban konkrétan meg kell határozni;**
- **ösztönözze a tagállamokat, hogy vonjanak be egyetemes tervezéssel foglalkozó szakértőket, hogy támogassák a pályázókat javaslataik és projektjeik során;**
- **ösztönözze a tagállamokat arra, hogy a monitorozó szakembereket képezzék ki az egyetemes tervezéssel kapcsolatos ismeretekre.**

A projektet Csehország, Magyarország, Lengyelország és Szlovákia kormánya társfinanszírozza a Nemzetközi Visegrádi Alapból. Az Alap küldetése a fenntartható közép-európai együttműködésre vonatkozó kezdeményezések támogatása. Ezt a háttéranyagot a MEOSZ, a SOCIA Alapítvány (Szlovákia) és az NRZP – Cseh Fogytékösügyi Nemzeti Tanács (Csehország) csapata szerkesztette és írta 2022-ben.

A borító illusztrációja: Simonyi Eni.

További információ: international@meosz.hu